

НаУКМА. – Т. 1 : Філософія та релігієзнавство. – К., 1996. – С. 85–93; *Вона ж.* Орест Новицький: долаючи забуття // ФіСД. – 1996. – № 1–2. – С. 175–191; *Вона ж.* Проблеми теорії і методології історії філософії у творчості Ореста Новицького // НЗ НаУКМА. – Т. 19 : Спец. випуск. – Ч. I. – К., 2001. – С. 87–92; *Вона ж.* Історико-філософське античнознавство в Києві ХІХ – початку ХХ ст. // НЗ НаУКМА. – Т. 21 : Філософія та релігієзнавство. – К., 2003. – С. 49–59; *Вона ж.* Як вивчали історію філософії в Університеті Св. Володимира // Магістеріум. – Вип. 13 : Історико-філос. студії. – К., 2004. – С. 65–74; *Вона ж.* Історико-філософське сходознавство у Києві ХІХ – початку ХХ ст. // НЗ НаУКМА. – Т. 50 : Філософія та релігієзнавство. – К., 2006. – С. 50–55; *Вона ж.* Орест Новицький: штрихи до життєпису // Магістеріум. – Вип. 65 : Історико-філос. студії. – К., 2016. – С. 73–84; *Друг О., Малаков Д.* Особняки Києва. – К., 2004. – С. 447, 448, 449, 450, 451, 453, 454, 456; *Печеранський І. П.* Декілька слів про методологічну концепцію Ореста Новицького // Українознавство. – 2008. – № 4. – С. 142–146; *Він же.* Поняття «розумної віри» у філософії Ореста Новицького // Мультиверсум. – К., 2009. – Вип. 77. – С. 170–176; *Шпет Г. Г.* Очерк развития русской философии. I. – М., 2008. – С. 106, 151, 152, 172, 202, 215, 216, 218, 219, 222–229, 230–232, 271, 275, 285, 433, 434, 487, 500, 501, 508–510, 538; *Шапран В., прот.* История православной церкви в селе Пилипы (Пилиповка) // Православна Житомирщина. – 2010. – № 7–8. – С. 4; *Завгородній Ю. Ю.* Рецепція індійської філософії в Україні. Лінія Вед (1840–1930-ті рр.). – К., 2013. – С. 20–21, 23, 24, 45–51, 136–138, 232–253, 301, 306–307.

М. Л. Ткачук

НОВИЦЬКИЙ Феофіл Маркович [рос. Новицкий Феофил Маркович] (1798–17[29].03.1865), протоієрей, випускник КДА – священнослужитель РПЦ, церк. педагог та адміністратор. Брат Ореста Марковича *Новицького*.

Нар. у с. Пилипи Житомир. пов. Волин. губ. (нині – с. Пилипівка Чуднівського р-ну Житомир. обл.) у сім'ї, що належала до давнього шляхетського роду. Батько Н. Марк Гаврилович Новицький, колишній уніатський парох, який приєднався до православ'я разом із парафією у 1795, служив священником місцевого Свято-Покровського храму. Після закінчення Волин. ДС (1813–19) у м. Острозі Волин. губ. (нині – адм. центр Острозького р-ну Рівн. обл.) навчався у новоствореній КДА (1819–23), де здобув

ступ. канд. богослов'я (затверджений Комісією духовних уч-щ 17.09.1823).

02.10.1823 розпочав пед. діяльність на посаді доглядача (ректора) Бердичівського повітового ДУ. Наступного року прийняв свящ. сан: 31.08.1824 був висвячений на ієрея Свято-Успенської церкви м. Бердичева. 28.07.1825 піднесений до сану протоієрея.

Восени 1828 переїхав до м. Варшави, отримавши призначення (з 30.09.1828) на посади настоятеля грец. Свято-Троїцької церкви (на той час – єдиного правосл. храму міста) та благочинного правосл. церков і монастирів, розташованих на території Царства Польського. Після проголошення останнього «органічною частиною» Рос. імперії (1832) входив до складу Урядової комісії внутр. і духовних справ (03.07.1833–29.10.1862). Брав активну участь у створенні Варшавського вікаріатства у складі Волин. єпархії (1834–40); зокрема, за дорученням урядової комісії відвідав усі правосл. парафії Царства Польського (26.10.1833–05.01.1834) та підготував докладний звіт про їхній стан. Після відкриття Варшавського вікаріатства став першим правосл. кафедральним протоієреєм м. Варшави (23.07.1834) – настоятелем Свято-Троїцького собору – та першоприсутнім членом Варшавського духовного правління (1834–41). У 1835 мав безпосередній стосунок до розробки проектів розбудови правосл. храмів на польс. теренах, а також Яблочинського Свято-Онуфріївського чол. монастиря. З 1840 активно займався благодійницькою діяльністю та облаштуванням правосл. Вольського кладовища, відкритого у передмісті Варшави у 1834.

Поєднуючи єпархіальну службу з пед. діяльністю, впродовж тривалого часу викладав Закон Божий у Варшавському Олександринському ін-ті (1833–43, 1850–59); був заковчителем правосл. учнів чол. і жіні. Варшавських гімназій та повітових уч-щ (1835–50). Влітку 1840 опікувався підготовкою до відкриття Варшавського ДУ (17.09.1840),

першого і впродовж 25 років єдиного рос. навч. закладу в Царстві Польському (належав до Київ. духовно-учбового округу на чолі з КДА), призначеного для дітей правосл. духовенства та чиновників рос. військ. і цивільного відомств. З 31.08.1840 обіймав посаду його доглядача (ректора). Упродовж понад 20-річного керівництва уч-щем виявив себе дбайливим адміністратором і талановитим педагогом. Після виокремлення у Варшавській єпархії двох духовних округів (1852) був благочинним 1-го округу.

Залишивши службу у Варшаві (з 29.10.1862), переїхав до Києва, де в останні роки життя був понадштатним протоієреєм Києво-Софійського кафедрального собору.

Помер у Києві після тяжкої тривалої хвороби. Похований на Щекавицькому кладовищі (знищене у 1950-х).

Один із чільних представників правосл. духовенства на польс. теренах 1830–60-х, Н. зробив вагомий внесок у розбудову Варшавської єпархії та її духовно-навч. закладів, чим заслужив авторитет у місцевого кліру і мирян, а також численні церк. і держ. відзнаки, у т. ч. ордени Св. Володимира 4-го (21.05.1832) і 3-го (13.12.1850) ступ., Св. Анни 2-го (02.08.1838) та 2-го з імп. короною (10.05.1847) ступ.

Після закінчення КДА Н. підтримував тісні стосунки з її професорською корпорацією. Належаючи до осіб, «известных со стороны любви к просвещению и своим трудолюбием могущих содействовать распространению духовного образования», за пропозицією митрополита Київського і Галицького Євгенія (Болховітінова) та ректора КДА архімандрита Інокентія (Борисова) від

15.05.1834 був обраний чл.-кор. Конференції КДА (затверджений у цьому званні Комісією духовних уч-щ 14.07.1837). На поч. 1840-х допомагав Інокентію (Борисову) збирати матеріали для його розвідки «О начале христианства в Польше» (1842).

Документи і листування Н., що зберігаються в ІР НБУВ, містять цінний матеріал з історії Правосл. Церкви на польс. теренах 1830-х – поч. 1860-х.

Арх.: ІР НБУВ. – ДА 690 Л. – №№ 838, 887, 937, 941, 1687; ДА 1687 Л; Ф. III. – №№ 63443–63467; Ф. XIII. – №№ 6050–6128.

Опубл. дж.: Протоієрей Ф. М. Новицкий (некролог) // КЕВ. – 1865. – № 7. – Отд. 2-й. – С. 292–296; Письма [Ф. М.] Новицкого / К истории проповедей и сочинений Иннокентия, архиепископа Херсонского // ХЧ. – 1886. – № 11–12. – С. 731, 734–737; Список начальствующих и учащих лиц, служивших и служащих в Варшавском духовном училище 1840–1890 г. // Холмско-Варшавский епархиальный вестник. – 1890. – № 17. – Отд. II. – С. 288; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. III (1796–1869 гг.). – Т. 5 (1823–1869 гг.) / с предисл., введ. и прим. проф. прот. Ф. И. Титова. – К., 1915. – С. XI–XII, 2–3, 121, 169, 187, 194–195, 252.

Літ.: Малышевский И. И. Деятельность митрополита Евгения в звании председателя Конференции Киевской духовной академии // ТКДА. – 1867. – № 12. – С. 618; Скабалланович Е. И. Историческая записка о Варшавском духовном училище // Холмско-Варшавский епархиальный вестник. – 1890. – № 12. – Отд. II. – С. 192–198; № 13. – С. 618; Теодорович Н. И. Волынская духовная семинария. История первоначального устройства ее и подведомственных ей духовных училищ. Списки воспитанников, окончивших в ней курс учения, а также начальников и наставников ее в период времени с 1796 по 1900 г. – Почаев, 1901. – С. 339; Материалы для истории Православной Церкви в царствование императора Николая I. – Кн. 1. – СПб., 1902. – С. 279–284; Шапран В., прот. История православной церкви в селе Пилипы (Пилиповка) // Православна Житомирщина. – 2010. – № 7–8. – С. 4.

М. Л. Ткачук